

Broedvogels van het Land van Swentibold, Hof van Limburg, IJzerenbos en 't Hout in 2022

Bas Hissel &
Ruud Foppen

Sovon-rapport 2022/93

Broedvogels van het Land van Swentibold, Hof van Limburg, IJzerenbos en 't Hout in 2022

Bas Hissel & Ruud Foppen

Sovon-rapport 2022/93
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Wijze van citeren: Hissel B. & Foppen R. 2022. Broedvogels van het Land van Swentibold, Hof van Limburg, IJzerenbos en 't Hout in 2022. Sovon-rapport 2022/93. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag en andere foto's: Bas Hissel

Opmaak: Bas Hissel

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon.

Inhoud

Samenvatting.....	1
1. Inleiding.....	2
2. Beschrijving van het gebied.....	3
3. Werkwijze	6
3.1. Methode & veldwerk.....	6
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens	8
3.3. Weers- en andere omstandigheden.....	8
3.4. Afwijkingen/foutendiscussie.....	10
4. Resultaten.....	11
4.1. Land van Swentibold	11
4.2. Hof van Limburg	15
4.3. IJzerenbos en 't Hout	17
5. Evaluatie	23
6. Literatuur	24
Bijlage. Soortkaarten – Broedvogels en Zoogdieren 2022	25

Samenvatting

In het voorjaar van 2022 is een reeks gebieden in het uiterste noorden van Zuid-Limburg (400 ha) in opdracht van Natuurmonumenten gekarteerd op broedvogels. Hierbij is een verdeling gemaakt tussen de drie deelgebieden 'Land van Swentibold' (128,0 ha), bestaande uit het Grasbroek en het Limbrichterbos, 'Hof van Limburg' (35,7 ha), een stuk nieuwe natuur nabij Geleen, en 'IJzerenbos en 't Hout' (235,6 ha), tussen Susteren en Nieuwstadt. De onderzochte gebieden hebben elk hun eigen karakteristieke elementen, maar worden alle gekenmerkt door de afwezigheid van enig reliëf en de aanwezigheid van vrijwel uitsluitend loofhout.

Gedurende het broedseizoen zijn vijf integrale bezoeken gebracht aan de onderzoeksgebieden, die ruim voor zonsopgang begonnen. Daarnaast zijn de gebieden 's nachts bezocht ten behoeve van nachtactieve soorten. In totaal is 99 uur en 44 minuten aan veldwerk gespendeerd, wat neerkomt op een gemiddelde onderzoeksintensiteit van 15 min/ha. Voor de minder goed begaanbare gebieden van het IJzerenbos en 't Hout lag de intensiteit met 17,6 min/ha wat hoger en in gebieden met een padennetwerk, zoals het Land van Swentibold, werd gemiddeld 12,7 min/ha aan veldwerk gespendeerd.

Bij de kartering in Zuid-Limburg is gewerkt met de soortenlijst van BMP-A minus tien soorten, namelijk: Pimpelmees, Koolmees, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaan, Winterkoning, Merel, Zanglijster, Roodborst en Vink.

Tijdens de inventarisaties in Zuid-Limburg werden 58 soorten als broedvogel vastgesteld, die samen in totaal 1539 territoria bezette. Van de broedvogelsoorten is er één opgenomen als 'bedreigd' op de Rode Lijst, dragen er vier de status 'kwetsbaar' en staan er drie als 'gevoelig' te boek.

De meest algemene soorten in het Land van Swentibold waren Zwartkop (115), Boomkruiper (51), Grote Bonte Specht (39), Spreeuw (37), Houtduif (31) en Boomklever (30). In het Hof van Limburg waren dit Zwartkop (30), Wilde Eend (11), Houtduif (6), Tuinfluiter (5) en Heggenmus (5). In het IJzerenbos en 't Hout kwamen Zwartkop (317), Grote Bonte Specht (82), Houtduif (67), Spreeuw (61) en Boomkruiper (60) het meest voor.

Uit de kartering is gebleken dat de avifauna van de onderzochte gebieden een goede weerspiegeling is van de verschillende landschapstypen die er terug te vinden zijn. Bossoorten, waaronder spechten, roofvogels en bosuil doen het goed, wat niet verwonderlijk is gezien het overgrote deel van het onderzoeksgebied bestaat uit goed ontwikkeld loofbos. Naaldbossoorten zijn dun gezaaid en/of recent uit het gebied verdwenen. Holenbroeders en andere soorten die profiteren van het ouder worden van de bossen laten wisselende trends zien. Stormschade, waardoor recent aardig wat oude bomen tegen de vlakte zijn gegaan, verdroging van de broekbospercelen als gevolg van een reeks droge zomers, verruiging van de bodem met braam en brandnetel, en het dichtgroeien van de struiklaag dragen bij aan lokale landschappelijke veranderingen die tot uiting komen in de ontwikkeling van de lokale broedvogelgemeenschap.

Met vastgestelde territoria voor acht Rode Lijst-soorten, blijken de terreinen in Zuid-Limburg voor vogels van belang.

1. Inleiding

In het voorjaar van 2022 is een reeks gebieden in Zuid-Limburg (400 ha) in opdracht van Natuurmonumenten gekarteerd op broedvogels. Hierbij is een verdeling gemaakt tussen de drie deelgebieden 'Land van Swentibold' (128,0 ha), bestaande uit het Grasbroek en het Limbrichterbos, 'Hof van Limburg' (35,7 ha), een stuk nieuwe natuur nabij Geleen, en 'IJzerenbos en 't Hout' (235,6 ha), tussen Susteren en Nieuwstadt.

Deze kartering levert inzicht in de lokale avifauna door informatie te verzamelen over de aanwezigheid, verspreiding en aantallen van broedvogels. Het doel van de inventarisatie is tweeledig en dient 1) ter verantwoording voor het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie, en 2) ten behoeve van de interne kwaliteitsbeoordelingen en beheerevaluaties van Natuurmonumenten.

In dit rapport worden de resultaten van de vlakdekkende kartering beschreven. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de ligging van het onderzoeksgebied en de verschillende aanwezige landschapstypen. Hoofdstuk 3 beschrijft de gebruikte methodiek voor het inventarisatiewerk en de verwerking van de geregistreerde waarnemingen. Ook is een beschrijving van de weersomstandigheden opgenomen. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de resultaten beschreven en nader toegelicht, waarbij vergelijkingen met eerdere tellingen in lokale meetnetplots zijn gemaakt en beschrijvingen zijn opgenomen van enkele kenmerkende soorten. In hoofdstuk 5 worden de bevindingen geëvalueerd en enkele aanbevelingen voor het beheer gedaan.

De verspreidingskaarten per broedvogelsoort zijn bijgevoegd in de bijlagen, waarbij de soorten worden gepresenteerd volgens de systematiek van het *International Ornithological Committee* (IOC). Hier zijn eveneens de verspreidingskaarten van geregistreerde zoogdieren terug te vinden.

De inventarisatiewerkzaamheden in het veld werden uitgevoerd door Ruud Foppen en Bas Hissel namens Sovon Vogelonderzoek Nederland. De projectleiding was eveneens in handen van Bas Hissel en Jacintha van Dijk trad op als projectbegeleider. Bas verzorgde daarnaast de lay-out van deze rapportage. Marina Fijten was de vaste contactpersoon bij Natuurmonumenten en was verantwoordelijk voor de projectbegeleiding. Rick Reijerse van Natuurmonumenten voorzag het concept van commentaar.

2. Beschrijving van het gebied

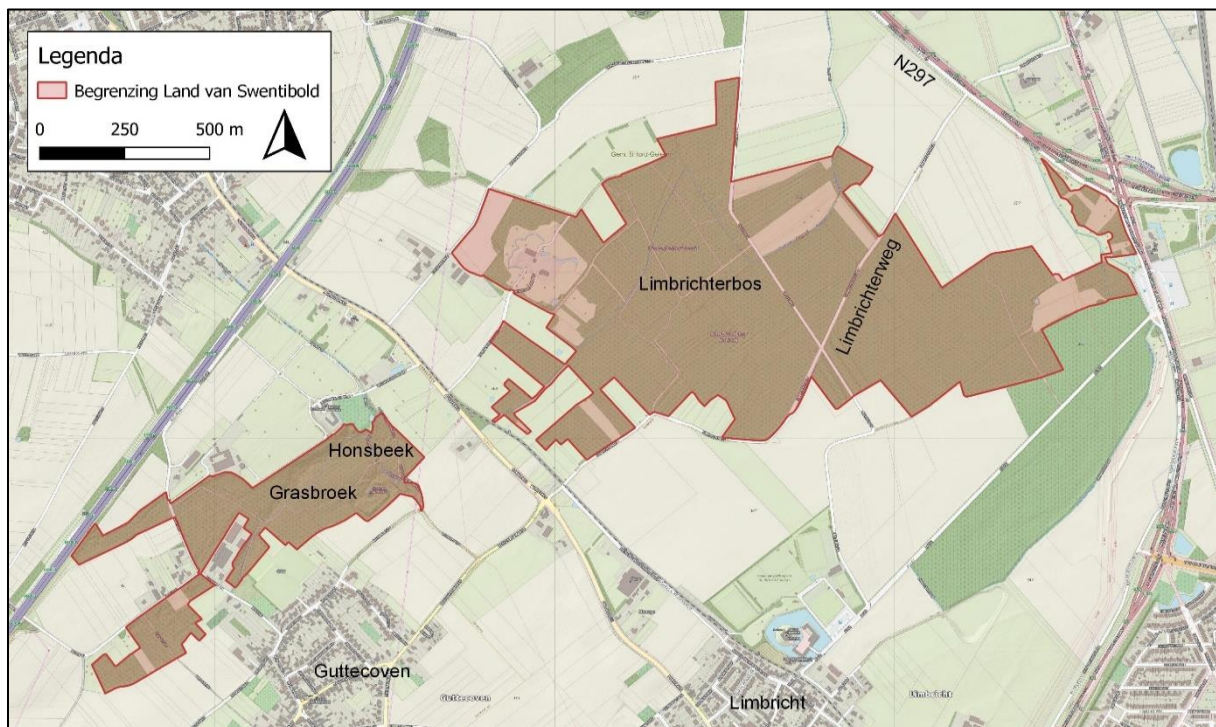
Zowel voor het veldwerk als voor de analyse van de verzamelde gegevens en de evaluatie van de bevindingen, zijn de te onderzoeken gebieden opgesplitst in drie deelgebieden. Hierbij is een verdeling gemaakt tussen de drie deelgebieden 'Land van Swentibold' (128,0 ha), bestaande uit het Grasbroek en het Limbrichterbos, 'Hof van Limburg' (35,7 ha), een stuk nieuwe natuur nabij Geleen, en 'IJzerenbos en 't Hout' (235,6 ha), tussen Susteren en Nieuwstadt (figuur 1, 2 & 3).

Het Limbrichterbos is erg divers in termen van vegetatie en vooral ook in structuur. Eik domineert de meeste delen van het bos en plaatselijk groeit ook populier, beuk, robinia en esdoorn. Van deze laatste soort staan enkele forse exemplaren centraal in het bos en ook in de percelen tegen de Bornerweg. Tevens is het Limbrichterbos het enige onderzochte gebied met enig voorkomen van naaldbhoutsoorten, zijnde in de vorm van een tweetal kleine percelen met Douglas-spar en een enkele verspreide spar. De bosbodem is lokaal dichtgegroeid met braam en varens, maar ook met voorjaarsflora als bosanemoon, slanke sleutelbloem, gevlekte aronskelk en gewone hoornbloem.

Te midden van de bospercelen liggen enkele kruidenrijke graslanden. In de oosthoek grenzen deze aan het omringende agrarische gebied en de N297. Aan de westkant liggen ze rondom een particulier eigendom, wat was afgesloten en daarom vanaf de omringende weg is gekarteerd.

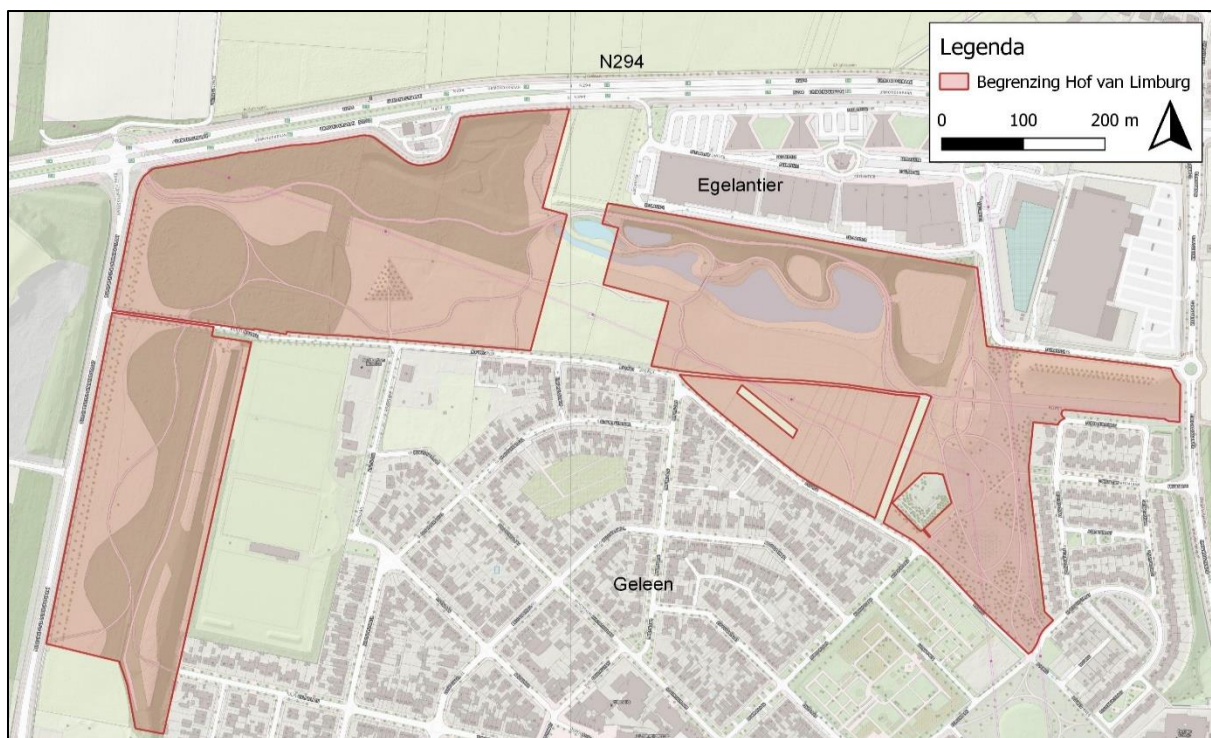
Dwars door het gebied lopen twee geasfalteerde wegen en in het liggen wandelpaden. Een deel hiervan wordt niet veel gebruikt en is deels overwoekerd. Door het bos ten oosten van de Limbrichterweg lopen geen paden en door het omvallen van oude bomen tijdens stormen in het vroege voorjaar en de het woekeren van braam is het bos lokaal lastig begaanbaar.

Het Grasbroek is klein van omvang en ligt ten noorden van het plaatsje Guttecoven. Dit bos varieert wat van de andere onderzochte gebieden, doordat het te typeren is als bronbos. Relatief jonge elzen en essen domineren en grotere oppervlaktes van oude eik en beuk ontbreken, net als een goed ontwikkelde ondergroei. Hierdoor is er veel ruimte voor voorjaarsflora als muskuskruid, slanke sleutelbloem en eenbes. Tevens staan langs de verschillende bronbeekjes flinke plakken van beide soorten goudveil. Door het Grasbroek lopen enkele wandelpaden, waardoor het goed te doorkruisen is.

Figuur 1. Overzicht van de gekarteerde terreinen van het Land van Swentibold met toponiemen.

Ten noorden van de Geleense wijk Lindenheuvel, tegen de N294, ligt het Hof van Limburg. Een terrein dat nog niet lang als natuurgebied is bestempeld en daardoor nog in ontwikkeling is. Het bestaat voor een groot deel uit graasweides en akkers met daartussen bosschages van uitgegroeid struweel en jong bos. De randen en paden zijn voorzien van laanbeplanting van eik. Door het gebied lopen enkele sloten en slingerende wandelpaadjes en in laagtes in het landschap staat water.

Figuur 2. Overzicht van de gekarteerde terreinen van het Hof van Limburg met toponiemen.

Het IJzerenbos ligt ten zuidoosten van Susteren, tegen de Duitse grens en bestaat volledig uit loofbos. Eik en populier domineren het bomenbestand. Tijdens zware stormen in het najaar van 2021 en voorjaar van 2022 zijn veel van deze bomen tegen de vlakte gegaan, wat het terrein plaatselijk lastig te doorkruisen maakte. Dat het bos gedurende het voorjaar dichtgroeit met een ruige kruidlaag van brandnetel en braam, zorgt ervoor dat er relatief veel tijd nodig was om door het gebied te bewegen. Aan de oostzijde ligt een verzameling weides met poelen, omzoomd door struweelhagen. Rondom deze plekken komen boomkikkers voor. Aan de westzijde zijn akkers gesitueerd waarop winterrogge wordt verbouwd. Van west naar oost loopt een geasfalteerd fietspad midden door het bos. Buiten dit fietspad zijn wandelpaden en doorgangen beperkt.

Figuur 3. Overzicht van de gekarteerde terreinen van het IJzerenbos en 't Hout met toponiemen.

Deelgebied 't Hout kent een diversiteit aan loofbostypen. Van met bramen dichtgegroeid populierenbos in de meest westelijke punt, tot centraal gelegen jonge berkenbos- en eikenpercelen en verruigde, verdroogde essenbossen langs de spoorlijn Susteren-Sittard. Het bos oogt wat jonger dan het IJzerenbos, wat met name wordt veroorzaakt door de uitgebreide struiklaag. Deze is op sommige plekken inmiddels zo goed ontwikkeld dat het bos aardig is dichtgegroeid en doorkruisen niet overal gemakkelijk is. Naast enkele geasfalteerde paden zijn er geen wandelpaden. In sommige percelen zorgde dit ervoor dat het uitvoeren van een goed dekkende telling vrijwel onmogelijk was, doordat de bosbodem volledig was dichtgegroeid met brandnetel en braam.

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (BMP) (Vergeer *et al.* 2016). Deze methode behelst het meermaals systematisch aflopen van het onderzoeksgebied in het voorjaar waarbij alle terreindelen worden bestreken en waarbij een selectie van relevante soorten in kaart wordt gebracht. In de Zuid-Limburgse terreinen zijn alle broedvogelsoorten geteld (BMP-A), minus tien redelijk algemene broedvogelsoorten. Dit zijn: Pimpelmees, Koolmees, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaan, Winterkoning, Merel, Zanglijster, Roodborst en Vink.

De BMP-werkwijze is gericht op het registreren van territorium-indicerende waarnemingen zoals zang, balts en alarmroepen, waarbij aandacht uitgaat naar uitsluitende waarnemingen. Dit zijn waarnemingen van twee tegelijkertijd zingende of baltsende soortgenoten. In het geval van zeldzame soorten en soorten met grote, overlappende territoria wordt geprobeerd een zo hoog mogelijke (nestindicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om de kans te verkleinen dat niet-broedvogels worden meegeteld en moeilijk te karteren soorten worden over- of onderteld. Bij roofvogels werden nesten gezocht wanneer de terreingesteldheid dit toelaat.

Aan het onderzoeksgebied zijn vijf bezoeken gebracht in de periode maart-juli (tabel 1) die doorgaans een uur voor zonsopgang aanvingen en doorliepen tot in de middag. Daarnaast zijn de gebieden eenmaal 's nachts bezocht ten behoeve van nachtactieve soorten. Hierbij zijn het IJzerenbos, Grasbroek en Hof van Limburg gekarteerd door Ruud Foppen en inventariseerde Bas Hissel 't Hout en het Limbrichterbos.

In totaal is 99 uur en 44 minuten aan veldwerk gespendeerd, wat neerkomt op een gemiddelde onderzoekintensiteit van 15 min/ha. Dit is een redelijk hoge intensiteit, die met name veroorzaakt wordt doordat meerdere gebieden niet goed begaanbaar waren en/of er geen padennetwerk aanwezig was. In het Land van Swentibold lag de onderzoekintensiteit op 12,7 min/ha. In dit gebied was het met name het Limbrichterbos, en dan specifiek het deel ten oosten van de Limbrichterweg, lastig te doorkruisen. Hier liggen geen wandelpaden en door recente stormen zijn aardig wat bomen omgevallen. Daarnaast wordt de bodem lokaal gedomineerd door brandnetel en braam. Deze omstandigheden zorgden er ook in het IJzerenbos en 't Hout voor dat er relatief veel tijd nodig was om de gebieden te doorkruisen. Bovendien moest er hier om groepen wilde zwijnen heen gewerkt worden, die grote delen van de gebieden gebruiken om te foerageren. In deze gebieden werd gemiddeld 17,6 min/ha geïnventariseerd, een passende inspanning voor de lokale terreingesteldheid. De telgebieden lagen doorgaans dicht bij de openbare weg en waren goed bereikbaar. Op plekken waar de terreingesteldheid het toeliet werd gefietst tijdens het veldwerk en om een volledige dekking te waarborgen werden stukken gelopen.

Tabel 1. Overzicht bezoekdata en -tijden van de broedvogelkartering in Zuid-Limburg in 2022.

Land van Swentibold					
Datum	Ronde	Deel	Starttijd	Eindtijd	Bezoekduur
03-03	1	75%	06:50	11:20	04:30
09-03	1	25%	09:03	10:11	01:08
13-04	2	75%	12:00	15:30	03:30
15-04	2	25%	10:06	11:40	01:34
01-05	3	25%	07:51	09:37	01:46
10-05	3	75%	05:05	09:48	04:43
26-05	4	25%	09:24	10:47	01:23
31-05	4	75%	10:30	14:30	04:00
12-06	5	25%	07:39	08:41	01:02
04-07	5	75%	03:00	08:45	05:45
Totaal:					27u 11m
Hof van Limburg					
Datum	Ronde	Deel	Starttijd	Eindtijd	Bezoekduur
09-03	1	100%	10:28	10:59	00:31
15-04	2	100%	11:51	12:33	00:42
01-05	3	100%	10:00	10:53	00:53
26-05	4	100%	10:58	11:36	00:38
12-06	5	100%	08:57	09:39	00:42
Totaal:					3u 26m
IJzerenbos en 't Hout					
Datum	Ronde	Deel	Starttijd	Eindtijd	Bezoekduur
03-03	1	45%	11:20	15:00	03:40
06-03	1	40%	06:59	11:48	04:49
09-03	1	15%	06:49	08:48	01:59
12-04	2	40%	06:24	12:31	06:07
13-04	2	45%	06:15	11:30	05:15
15-04	2	15%	06:17	09:38	03:21
29-04	3	40%	05:52	11:38	05:46
01-05	3	15%	05:55	07:29	01:34
10-05	3	45%	10:00	14:15	04:15
18-05	4	40%	05:19	11:42	06:23
26-05	4	15%	05:01	09:02	04:01
31-05	4	45%	04:45	10:15	05:30
11-06	5	45%	04:40	10:50	06:10
12-06	5	10%	05:38	07:13	01:35
23-06	6	55%	22:18	02:18	04:00
04-07	6	45%	01:30	02:50	01:20
04-07	5	45%	08:53	12:15	03:22
					69u 07m
Totaal:					99u 44m

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een tablet in de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode is vastgelegd. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij ze zijn getoetst aan criteria en de geldige waarnemingen worden geïnterpreteerd en samengevoegd tot territoria. Voor de kartering in 2022 is gebruik gemaakt van de criteria voor basiskarteringen. Deze wijken licht af van de standaard BMP-criteria vanwege het kleinere aantal bezoeken. De datumgrenzen van een aantal soorten zijn iets verruimd om te compenseren voor de lagere trefkansen.

Bij een broedvogelkartering worden territoria in kaart gebracht en niet per definitie broedgevallen. De stippen op de verspreidingskaarten geven vastgestelde territoria weer, waarbij een stip komt te liggen op de locatie van de waarneming met de hoogste broedcode (slechts in enkele gevallen de nestlocatie) of de laatste meetellende waarneming binnen het geïnterpreteerde territorium.

Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De waarnemingen zijn zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. Plaatselijk zijn door de afwisseling tussen eigendommen van Natuurmonumenten en derden territoria buiten de grenzen van het onderzoeksgebied gesitueerd. De betreffende territoria zijn niet opgeteld bij de totalen, maar wel zichtbaar op de soortkaarten (bijlage).

3.3. Weers- en andere omstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor mede bepalend voor de effectiviteit van het inventariseren. Slechte weersomstandigheden zoals neerslag, lage temperaturen en harde wind (>4 Bft) kunnen leiden tot een lagere trefkans voor bepaalde soorten. Daarnaast neemt territoriale activiteit bij hoge temperaturen later op de dag ook af. Vandaar dat gepoogd is deze suboptimale omstandigheden te vermijden en werd het veldwerk doorgaans uitgevoerd in de vroege ochtend bij warm en zonnig weer, de meest gunstige condities voor het inventariseren van broedvogels. Tabel 2 geeft een indruk van de weersomstandigheden tijdens de bezoeken en figuur 4 illustreert de gemiddelden per dag voor 2022, uitgezet tegen de periode 2012-2021.

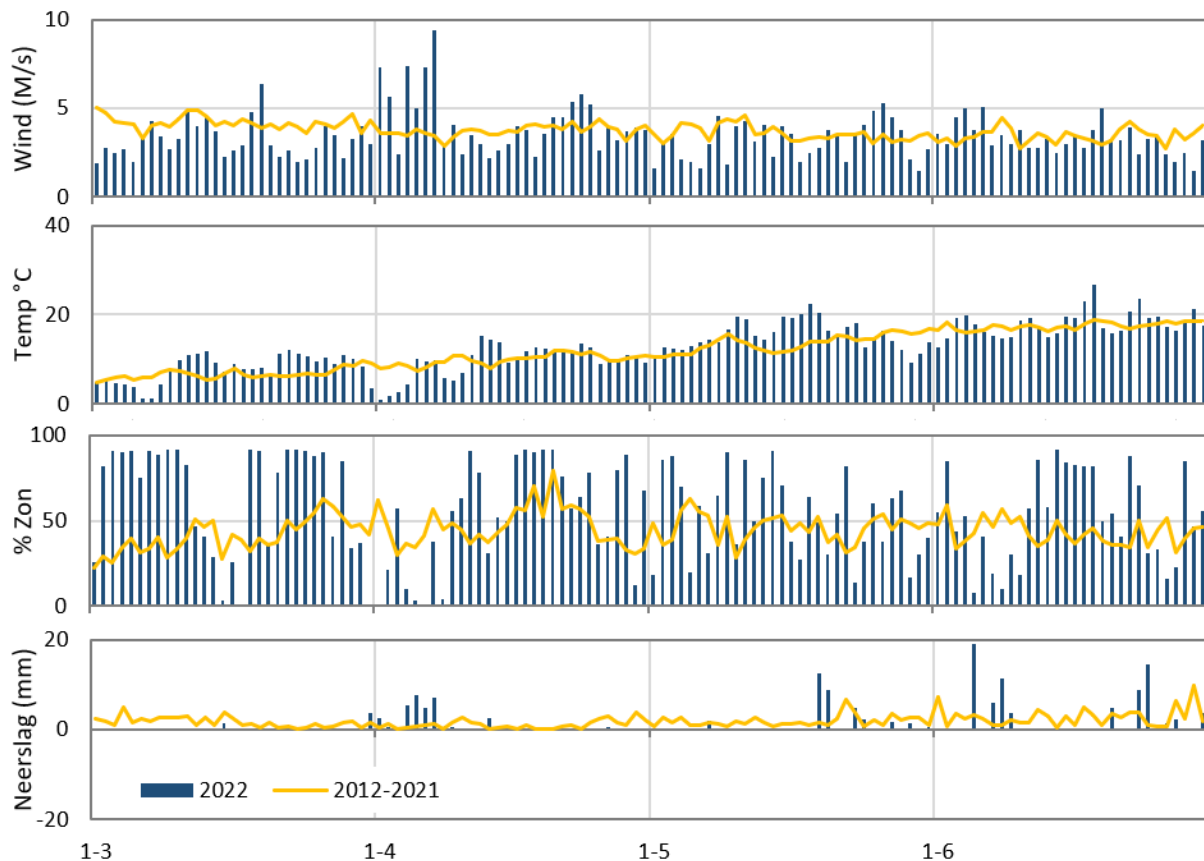

Tabel 2. Weersomstandigheden tijdens de bezoeken in Zuid-Limburg op basis van data van het KNMI (Maastricht). Wind in Beaufort, temperatuur in graden Celsius, zonneschijn en neerslag in % van duur.

Land van Swentibold					
Datum	Ronde	Wind	Temperatuur	% Zon	% Neerslag
03-03	1	2	5,1	72	0
09-03	1	2	8,3	75	0
13-04	2	2	15,5	29	0
15-04	2	2	10,0	32	0
01-05	3	2	11,0	8	0
10-05	3	3	21,2	36	0
26-05	4	3	16,8	37	0
31-05	4	2	15,5	53	7
12-06	5	2	18,5	98	0
04-07	5	2	11,8	33	0
Hof van Limburg					
Datum	Ronde	Wind	Temperatuur	% Zon	% Neerslag
09-03	1	2	9,5	100	0
15-04	2	2	9,5	8	0
01-05	3	2	11,7	6	0
26-05	4	3	17,4	58	0
12-06	5	2	19,7	100	0
IJzerenbos en 't Hout					
Datum	Ronde	Wind	Temperatuur	% Zon	% Neerslag
03-03	1	2	5,1	72	0
06-03	1	2	2,1	67	0
09-03	1	2	8,3	75	0
12-04	2	3	16,0	78	0
13-04	2	2	15,5	29	0
15-04	2	2	10,0	32	0
29-04	3	3	10,9	7	0
01-05	3	2	11,0	8	0
10-05	3	3	21,2	36	0
18-05	4	2	23,7	61	0
26-05	4	3	16,8	37	0
31-05	4	2	15,5	53	7
11-06	5	2	20,0	43	0
12-06	5	2	18,5	98	0
23-06	6	1	13,2	0	0
04-07	6	2	19,3	0	22
04-07	5	2	5,1	72	0

De winter voorafgaand aan het broedseizoen was zeer zacht, met alleen een korte vorstperiode in december 2021. Ook was de winter vrij nat, waardoor voorjaarswaterstanden over het algemeen hoog waren. Afgezien van enkele dagen met harde wind (figuur 4), was het voorjaar rustig, met gemiddeld een normale temperatuur, maar door de grote hoeveelheid zon voelde het overdag vaak zacht aan. Het regende maar op een paar dagen, en in combinatie met de natte winter leverde dit geen extreme droogte op. De omstandigheden voor inventarisatie waren over het algemeen dan ook goed.

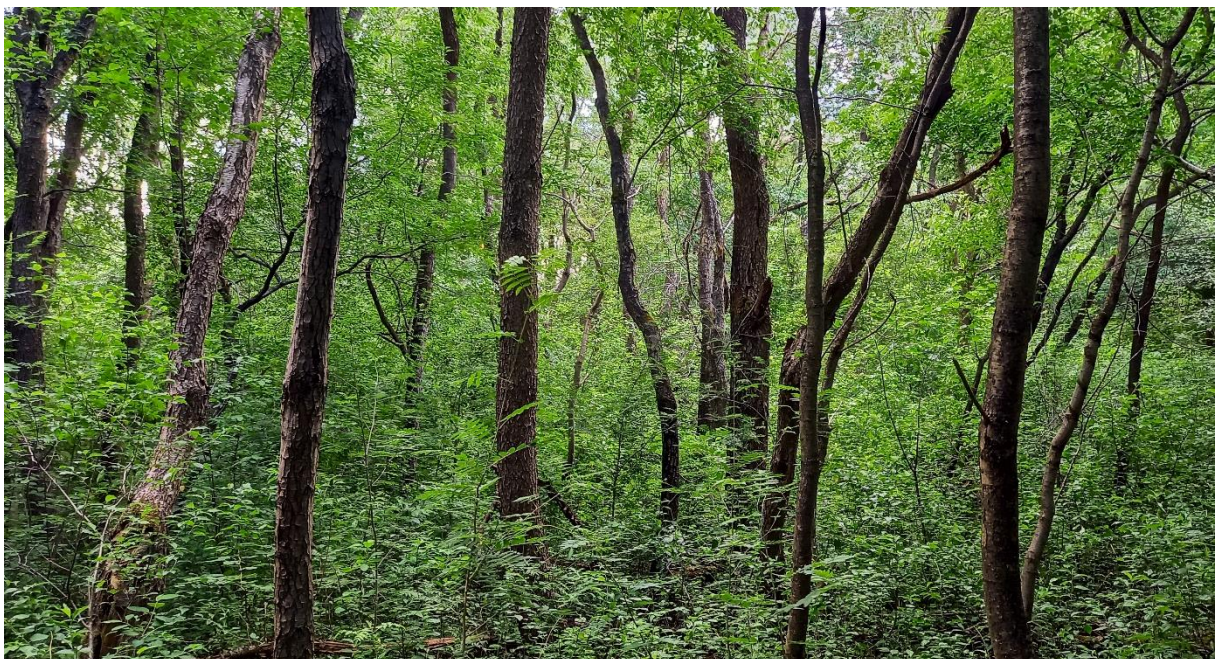

Figuur 4. Gemiddelde windsnelheid (m/s), temperatuur (°C), percentage zonneshijn (%) en hoeveelheid neerslag (mm) per dag in 2022 en in de periode 2012-2021 in Maastricht (KNMI).

3.4. Afwijkingen/foutendiscussie

Er zijn geen redenen om aan te nemen dat de resultaten van de karteringen sterk afwijken van een reguliere basiskartering. Langdurige noordelijke stromingen in april zorgden voor het later dan gemiddeld aankomen van sommige zomervogels. Hiermee kon gedurende het veldseizoen rekening gehouden worden door de bezoeken steeds wat later in te plannen en zo te zorgen dat er gekarteerd werd als bepaalde soorten weer volop aanwezig waren.

4. Resultaten

De resultaten van de kartering van het Land van Swentibold, Hof van Limburg en IJzerenbos en 't Hout worden hieronder in losse paragrafen beschreven om beter zicht te krijgen op de lokale avifauna en diens ontwikkeling.

4.1. Land van Swentibold

Tijdens de kartering in het Land van Swentibold werden in totaal 437 territoria in kaart gebracht en werden 37 soorten uit de selectie van te karteren soorten als broedvogel vastgesteld en (tabel 3, bijlage). Van enkele andere soorten werden waarnemingen opgetekend binnen de gebiedsbegrenzing, maar deze waarnemingen voldeden niet aan de criteria om tot een geldig territorium te komen. Deze soorten zijn niet in de soortenlijst opgenomen, maar zullen indien relevant worden besproken in paragraaf 4.1.2. Pimpelmees, Koolmees, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaan, Winterkoning, Merel, Zanglijster, Roodborst en Vink zijn niet integraal gekarteerd, maar waren wel als broedvogel aanwezig, waarmee het totaal aantal broedvogels uitkomt op 47.

Van de 37 gekarteerde broedvogelsoorten staan er vier op de Rode Lijst (van Kleunen *et al.* 2017). De Wielewaal, Grote Lijster en Nachtegaal dragen de status 'kwetsbaar' en de Grauwe Vliegenvanger staat op de lijst als 'gevoelig'.

De meest algemene soorten in het Land van Swentibold waren Zwartkop (115), Boomkruiper (51), Grote Bonte Specht (39), Spreeuw (37), Houtduif (31) en Boomklever (30).

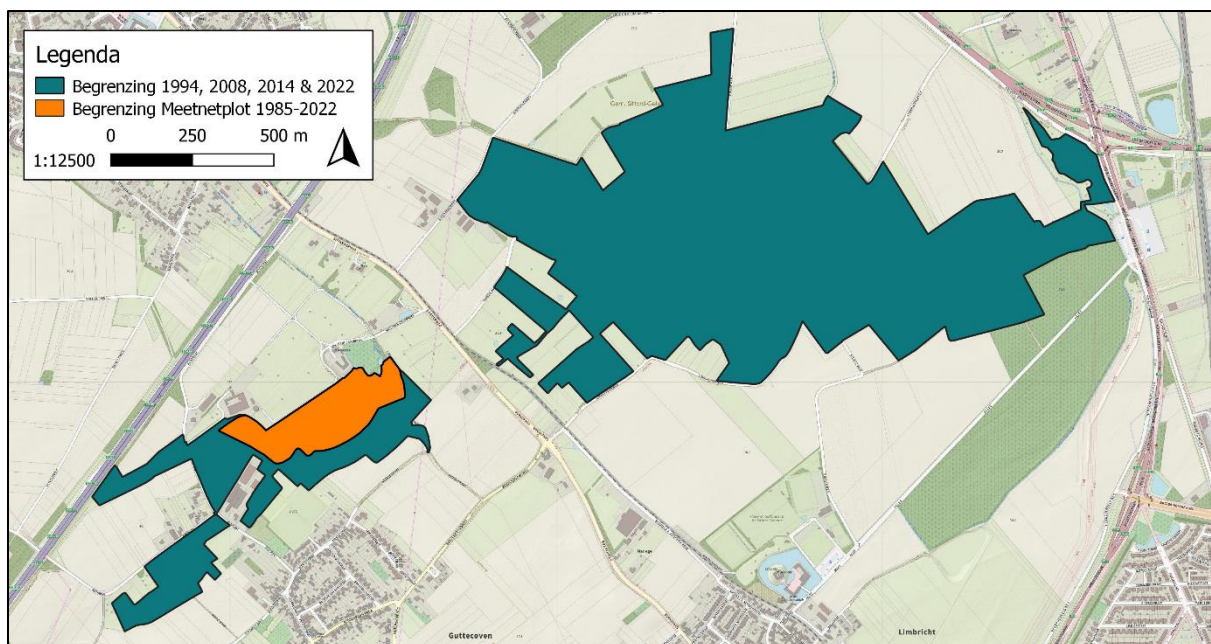
Tabel 3. Broedvogels van het Land van Swentibold (128,0 ha) in 2022 met waar relevant de Rode Lijst-status (van Kleunen *et al.* 2017); GE = Gevoelig, KW = Kwetsbaar.

Soort	N	N/100ha	Rode Lijst	Soort	N	N/100ha	Rode Lijst
Grauwe Gans	2	1,56		Staartmees	5	3,91	
Nijlgans	2	1,56		Zwartkop	115	89,84	
Wilde Eend	1	0,78		Tuinfluit	14	10,94	
Fazant	3	2,34		Grasmus	2	1,56	
Wespendief	1	0,78		Vuurgoudhaan	2	1,56	
Havik	1	0,78		Boomklever	30	23,44	
Buizerd	4	3,13		Boomkruiper	51	39,84	
Meerkoet	1	0,78		Spreeuw	37	28,91	
Holenduif	9	7,03		Grote Lijster	2	1,56	KW
Houtduif	31	24,22		Gr Vliegenvanger	10	7,81	GE
Bosuil	4	3,13		Nachtegaal	1	0,78	KW
M. Bonte Specht	9	7,03		B Vliegenvanger	3	2,34	
Kleine Bonte Specht	5	3,91		Heggenmus	5	3,91	
Grote Bonte Specht	39	30,47		Boompieper	1	0,78	
Groene Specht	7	5,47		Appelvink	9	7,03	
Wielewaal	2	1,56	KW	Goudvink	1	0,78	
Gaai	8	6,25		Putter	2	1,56	
Zwarte Kraai	12	9,38		Geelgors	2	1,56	
Glanskop	4	3,13					

4.1.1. Vergelijking met eerdere karteringen

Voor het Land van Swentibold is vergelijkingsmateriaal aanwezig in de vorm van een reeks broedvogelkarteringen die zijn uitgevoerd door Provincie Limburg en Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het volledige deelgebied met zowel het Limbrichterbos als het Grasbroek werd gekarteerd in 1994 en 2008 door een medewerker van de provincie en in 2014 door Vincent de Boer van Sovon (de Boer 2014). Tevens ligt binnen de begrenzing van het Grasbroek een plot dat onderdeel uitmaakt van het meetnet van Provincie Limburg (figuur 5). In aanvulling op de jaren waarin het gehele deelgebied werd geïnventariseerd, werd het plot in de jaren 1985, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2009 en 2011 geteld.

Er zijn twee vergelijkingen opgesteld met de beschikbare data. Eén vergelijking van de aantallen binnen de overeenkomende begrenzing van de jaren 1994, 2008, 2014 en 2022 (tabel 4), en een vergelijking van de aantallen binnen het meetnetplot in het Grasbroek in de periode 1985-2022 (tabel 5).

Figuur 5. De begrenzing van de gekarteerde gebieden in het Land van Swentibold. In 1994, 2008, 2014 en 2022 werd het volledige gebied geteld. Het meetnetplot in Grasbroek werd geteld in 1985, 1994, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008, 2009, 2011, 2014 en 2022.

Bij het interpreteren van de resultaten is het van belang om rekening te houden met verschillen tussen waarnemers. Waarnemerseffecten kunnen ontstaan door verschillen in de mate van ervaring en expertise tussen waarnemers en ook de algemene inventarisatiewerkwijze waarbij sommige tellers conservatiever zijn dan anderen. In de meeste gevallen lijkt de invloed van waarnemerseffecten echter mee te vallen en ondergeschikt te zijn aan grote veranderingen die de broedvogelbevolking ondergaat op korte termijn (jaareffecten) en lange termijn (positieve of negatieve trends). Waar de verschillen mogelijk een reëel aantalsverloop overstijgen, is daarvan melding gemaakt in de soortbeschrijvingen.

Tabel 4. Veranderingen in de broedvogelbevolking binnen de overeenkomende begrenzing in het Land van Swentibold in 1994, 2008, 2014 en 2022. Ng = niet geteld.

Soort	1994	2008	2014	2022	Soort	1994	2008	2014	2022
Grauwe Gans	0	0	0	2	Glanskop	6	12	15	4
Nijlgans	0	1	0	2	Matkop	16	2	1	0
Wilde Eend	Ng	Ng	Ng	1	Staartmees	Ng	Ng	7	5
Patrijs	2	0	0	0	Fluiter	0	6	0	0
Fazant	0	0	1	3	Bosrietzanger	Ng	15	0	0
Wespendief	1	0	0	1	Spotvogel	5	2	0	0
Sperwer	1	1	0	0	Zwartkop	Ng	Ng	Ng	115
Havik	1	1	1	1	Tuinfluiter	Ng	Ng	Ng	14
Buizerd	4	3	4	4	Grasmus	0	3	1	2
Waterhoen	0	1	0	0	Vuurgoudhaan	5	4	0	2
Meerkoet	1	1	0	1	Boomklever	31	39	39	30
Holenduif	4	8	1	9	Boomkruiper	28	45	49	51
Houtduif	Ng	Ng	27	31	Taigaboomkr	0	0	5	0
Zomertortel	2	0	0	0	Spreeuw	Ng	Ng	49	37
Koekoek	1	3	0	0	Grote Lijster	2	6	6	2
Bosuil	1	Ng	4	4	G Vliegenvanger	16	11	27	10
Ransuil	0	Ng	1	0	Nachtegaal	0	1	0	1
M B Specht	0	5	7	9	B Vliegenvanger	0	0	1	3
Kl Bonte Specht	3	3	9	5	Zw Roodstaart	0	1	0	0
G Bonte Specht	15	35	42	39	Gekr Roodstaart	0	2	0	0
Zwarte Specht	2	0	0	0	Heggenmus	Ng	Ng	Ng	5
Groene Specht	3	10	7	7	Boompieper	0	1	2	1
Wielewaal	1	0	1	2	Appelvink	18	4	17	9
Gaai	Ng	Ng	11	8	Goudvink	1	1	3	1
Zwarte Kraai	Ng	17	10	12	Putter	0	0	2	2
Zwarte Mees	Ng	Ng	1	0	Geelgors	0	1	5	2

Uit de vergelijking blijkt dat de meeste soorten in een stabiele situatie verkeren en niet sterk in aantal fluctueren. Met de Grauwe Gans kan een nieuwe soort aan de lijst worden toegevoegd. Deze soort is de afgelopen jaren met een stormachtige opmars bezig en neemt in heel Nederland in aantal toe. Opvallend is in dit geval dat de soort zich niet ophield in het geprefereerde open, natte grasland in de buurt van ruigte- of rietvegetatie, maar dat werd gebroed in naast een vijver op het afgesloten privéterrein en in een grote afgebroken beuk midden in het bos. Ook een paar Nijlganzen bezette een territorium in de parkachtige tuin en broedde eveneens in een boom. Voor beide ganzensoorten is het overigens niet ongebruikelijk dat ze op hoogte broeden (Sovon 2018).

Het aantal Sperwers, Haviken en Buizerds bleef gelijk. Waarbij de Sperwer in 2008 voor het laatst werd geregistreerd. Begin juni werd een oud roofvogelnest aangetroffen met vers groen loof op de rand, terwijl dit nest tot die tijd nog onbewoond was. Dit is vaak een indicator dat de Wespendif het nest heeft bezocht. Tijdens het laatste bezoek, begin juli, werd het nest weer opgezocht en werd één juveniele Wespendif aangetroffen.

Onder de bosvogels zijn holenbroeders zoals verwacht goed vertegenwoordigd. De recente aantalsontwikkelingen laten echter gemengde patronen zien. De Holenduif neemt toe van één territorium in 2014 naar negen in 2022 en het aantal Middelste Bonte Spechten stijgt van zeven territoria naar negen. Bij deze laatste soort is de toename conform de landelijke kolonisatie die al enkele jaren gaande is. Het aantal Grote Bonte en Groene Spechten blijft stabiel, net als het aantal Boomkruipers. De Kleine Bonte Specht kent daarentegen een kleine dip en ook het aantal Boomklevers en Spreeuwen komt wat lager uit dan in 2014. Mogelijk bestaat hier een verband tussen de stormschade van afgelopen winter, waarbij een flink aantal grote, oude bomen is omgevallen. Dit zou ook kunnen bijdragen aan de geringe aantallen Grauwe Vliegenvangers die werden vastgesteld. Met tien territoria komt de soort echter weer uit op de situatie van 2008. In het rapport uit 2014 werd al gespeculeerd dat de verdriedubbeling van het aantal Grauwe Vliegenvangers ten opzichte van 2008 incidenteel zou kunnen zijn en waarschijnlijk het gevolg was van een influx die dat jaar plaatsvond. De terugval naar tien territoria in 2022 bevestigt deze aanname.

De Appelvink is eveneens een soort die lokaal sterk kan fluctueren van jaar tot jaar, afhankelijk van de beschikbaarheid van zaden. Dit fenomeen is goed terug te zien in de aantalsvergelijking, die loopt van 18 territoria in 1994, naar vier in 2008, naar 17 in 2014 en terug naar negen in 2022. Met negen territoria is de soort nog altijd met een passende dichtheid aanwezig.

Soorten van naaldbos, zoals Kuifmees en Zwarte Mees ontbreken dit jaar op de lijst. Dat is niet vreemd, gezien het uiterst geringe aandeel aan sparrenbos. In 2014 werd wel een Zwarte Mees opgetekend en de soort lijkt daarmee inmiddels uit het gebied verdwenen te zijn. De Matkop, die eveneens een voorkeur heeft voor naaldbos, nam sinds 2014 af van één territorium naar nul en lijkt daarmee eveneens te zijn verdwenen. Tussen 1994 en 2008 viel de soort al terug van 16 naar slechts twee territoria, wat de recente verdwijning niet onverwacht maakt. Zowel de Matkop als de Zwarte Mees kennen al tientallen jaren een landelijke en provinciale afname en zijn in deze delen van Limburg altijd dun gezaaid geweest. De Glanskop doet het vooralsnog wat beter, al neemt deze soort sinds 2013 af in Limburg. Mogelijk komt deze provinciale trend tot uiting in de lokale afname.

Andere soorten met vergelijkbare trends zijn Zomertortel, Koekoek en Nachtegaal. Deze soorten nemen al decennia af, waarbij dit bij de Koekoek en Nachtegaal nog enigszins geleidelijk verloopt, maar de populatie van Zomertortel recent is ingestort. Alle drie de soorten bezette in het verleden nog territoria in het Land van Swentibold, maar zijn na 2008 als broedvogel verdwenen. De Grote Lijster, die eveneens op landelijke schaal afneemt, liep lokaal terug van zes territoria in 2014 naar nog slechts twee in 2022. Het is niet ondenkbaar dat deze soort bij een volgende kartering ook op de lijst ontbreekt.

Tabel 5. Veranderingen in de broedvogelbevolking in het Meetnetplot van Provincie Limburg in het Grasbroek tussen 1985, 1994, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008, 2009, 2011, 2014 en 2022.

Soort	'85	'94	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'07	'08	'09	'11	'14	'22
Sperwer	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Buizerd	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Waterhoen	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Holenduif	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	3	0	1	1	0	0
Houtduif	5	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	2	3
Zomertortel	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Koekoek	0	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0
M. B. Specht	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Kl. B. Specht	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	1
Gr. B. Specht	1	1	2	1	1	1	1	3	4	2	3	2	3	2	2	2
Groene Specht	0	0	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1	1	0
Wielewaal	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gaai	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	2	2	2	0
Zwarte Kraai	1	0	0	0	0	0	0	0	2	2	5	4	4	1	0	1
Glanskop	0	0	3	1	2	2	2	1	1	1	3	0	0	1	1	0
Matkop	2	2	1	2	1	2	1	3	0	0	1	0	0	1	0	0
Bosrietzanger	4	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spotvogel	3	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zwartkop	7	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	11
Tuinfluit	4	0	3	3	1	2	2	3	2	2	4	0	3	1	0	2
Boomklever	1	1	0	1	1	2	2	2	1	0	3	4	4	4	2	1
Boomkruiper	1	1	3	3	3	4	4	1	4	4	5	4	5	4	2	2
Spreeuw	3	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	3	4
Grote Lijster	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0
Gr. Vliegenvang.	2	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2	2	2	2	1
Nachtegaal	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Heggenmus	4	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	2
Appelvink	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	1
Goudvink	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Binnen het meetnetplot zijn de aantalsontwikkelingen sinds 1985 minimaal. Opvallende verschijningen zijn Middelste Bonte Specht, die in 2022 voor het eerst een territorium bezette en Nachtegaal, die voor het eerst in 37 jaar weer zong binnen de plotgrenzen. Buizerd bezette voor het eerst in 22 jaar geen territorium en ook Glanskop en Matkop waren afwezig. Dit laatste is in lijn met de ontwikkeling in het gehele Land van Swentibold, net zoals het verdwijnen van Sperwer, Zomertortel en Koekoek.

4.1.2. Soortbeschrijvingen

In deze paragraaf worden enkele schaarse, bedreigde, noemenswaardige en/of karakteristieke soorten van het Land van Swentibold besproken.

Bosuïl, N=4

Het nachtbezoek werd uitgevoerd op 4 juli, omdat op dit moment in het seizoen uilen weer actief zijn en eventuele juveniele vogels zich goed laten horen. Het kenmerkende gekras van takkelingen werd niet gehoord, maar op basis van een aantal uitsluitende waarnemingen kon de aanwezigheid van verschillende paren worden geconstateerd. Uiteindelijk resulteerde dit in vier territoria, die relatief dicht tegen elkaar liggen. Waarschijnlijk heeft de ligging te maken met de beschikbaarheid van dikke, oude beuken met grote holtes, die met name in de westzijde van het Limbrichterbos staan. In 2014 werden eveneens vier territoria in kaart gebracht en de situatie van de Bosuïl is dan ook stabiel.

Middelste Bonte Specht, N=9

Van Middelste Bonte Specht werden negen territoria opgetekend, waarvan acht in het Limbrichterbos en één in het Grasbroek. Voor dit laatste gebied betekend dit het eerste vastgestelde territorium. In het Limbrichterbos werden in 2014 zeven territoria in kaart gebracht, dus daar neemt de soort nog altijd licht toe. De territoria liggen mooi verspreid door het gebied en in combinatie met de kolonisatie van het Grasbroek zou dit een teken kunnen zijn dat het Limbrichterbos langzaam verzadigd raakt.

Wielewaal (KW), N=2

Tijdens het bezoek van 10 mei waren twee zingende Wielewalen aanwezig in het Limbrichterbos. Later in het seizoen werden geen aanvullende waarnemingen gedaan, waardoor het aantal territoria op twee bleef steken. Ondanks dat dit een beduidend lagere dichtheid is dan bijvoorbeeld in het nabijgelegen IJzerenbos, is dit het hoogste aantal uit de vier gebiedskarteringen. In 1994 en 2014 was er één territorium aanwezig en in 2008 ontbrak de soort op de lijst. De twee territoria uit 2022 zijn dan ook een positief resultaat voor een soort die als kwetsbaar op de Rode Lijst staat. Na decennia van achteruitgang, met een dip rond 2005, neemt de soort zeer voorzichtig weer wat in aantal toe. Deze ontwikkeling is in lijn met de lokale trend.

Grote Lijster (KW), N=2

De Grote Lijster staat als kwetsbaar op de Rode Lijst en is een typische broedvogel van droge bosgebieden grenzend aan open terrein (Sovon 2020). Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze soort twee territoria bezette in het gebied. Vanuit de top van een grote grove den aan de rand van het privéterrein in het Limbrichterbos zong op 31 mei langdurig een mannetje. Eerder in het jaar was eveneens een zingend mannetje aanwezig in de zuidpunt van het gebied. Ten opzichte van 2008 en 2015, toen de soort zes territoria bezette, is de Grote Lijster recent afgenomen. In 1994 waren echter eveneens twee territoria aanwezig. Rond dat jaar zette echter een continue landelijke daling in, waardoor de lokale ontwikkeling wat lastig te duiden is.

Grauwe Vliegenvanger (GE), N=4

De Grauwe Vliegenvanger staat als gevoelig op de Rode Lijst en vertoont op landelijke schaal al jaren een lichte afname, al lijkt deze de afgelopen 20 jaar te zijn afgevlakt. Ze prefereren opgaand, gevarieerd loof- en gemengd bos, en het is dan ook niet verwonderlijk dat er meerdere zingende mannetjes werden aangetroffen in het Limbrichterbos en Grasbroek. In 2014 kende de soort een landelijke influx van Grauwe Vliegenvanger en werden in veel regio's hoge aantallen geconstateerd. Zo ook in het Land van Swentibold, waar destijds maar liefst 27 territoria in kaart werden gebracht. Dit aantal werd in 2022 bij lange niet geëvenaard en uiteindelijk werden slechts tien stippen gezet. Daarmee komt het aantal weer uit op de stand in 2008, toen er 11 territoria werden vastgesteld. Naast het effect van de landelijke hoge aantallen in 2014, zou de recente lokale ontwikkeling in het bos een effect gehad kunnen hebben op het voorkomen van de Grauwe Vliegenvanger. Door het omvallen van oude eiken en beuken zijn mogelijk geschikte nestholtes verdwenen en in grote delen van het bos is de struiklaag inmiddels zo ver uitgegroeid dat het bos aardig dicht is geworden. Dit kan nadelig uitpakken Grauwe Vliegenvanger, gezien ze open ruimtes nodig hebben om te kunnen jagen op insecten.

Nachtegaal (KW), N=1

Tussen 1995 en 2015 kende de Nachtegaal een dip in Limburg, maar sindsdien neemt de soort weer lichtjes toe. De lokale ontwikkeling, waarbij de soort in 1994 en 2014 ontbrak en in 2022 weer als broedvogel aanwezig was past bij deze trend. Binnen het meetnetplot was de soort tijdens 14 karteringen afwezig, wat de recente ontwikkeling uiterst positief maakt.

4.1.3. Zoogdieren

Naast vogels zijn ook zoogdieren waargenomen in het onderzoeksgebied. De soortenkaarten hiervan zijn opgenomen in de bijlage. In het Limbrichterbos werden vijf dassen waargenomen. Tijdens het nachtbezoek foerageerden twee individuen op een grasveld aan de Limbrichterweg in het zuiden van het gebied. In het afgezonderde bosperceel in de oostelijke uithoek, tegen de N297, renden twee dassen weg toen de burcht werd benaderd. Niet ver hiervandaan werd op 9 mei een eekhoorn waargenomen. Vijf hazen werden opgetekend aan de bosranden aangrenzend aan het omringende akkerland. Reeën waren erg talrijk en over het seizoen werden in totaal 47 waarnemingen geregistreerd verspreid over het hele gebied. Het zwaartepunt lag daarbij in het Limbrichterbos.

4.2. Hof van Limburg

Bij de kartering van het Hof van Limburg werden 14 soorten als broedvogel vastgesteld (tabel 6, bijlage). In totaal bezette deze soorten 78 territoria. Pimpelmees, Koolmees, Fitis, Tjiftjaf, Winterkoning, Merel, Roodborst en Vink zijn niet integraal gekarteerd, maar waren wel als broedvogel aanwezig, waarmee het totaal aantal broedvogels uitkomt op 22. Van deze soorten staan er nul op de Rode Lijst.

De meest algemene soorten in het Hof van Limburg waren Zwartkop (30), Wilde Eend (11), Houtduif (6), Tuinfluit (5) en Heggenmus (5).

Tabel 6. Broedvogels van het Hof van Limburg (35,7 ha) in 2022 met waar relevant de Rode Lijst-status (van Kleunen et al. 2017); GE = Gevoelig, KW = Kwetsbaar.

Soort	N	N/100ha	Rode Lijst	Soort	N	N/100ha	Rode Lijst
Wilde Eend	11	30,81		Zwarte Kraai	1	2,80	
Waterhoen	2	5,60		Zwartkop	30	84,03	
Meerkoet	1	2,80		Tuinfluit	5	14,01	
Houtduif	6	16,81		Braamsluiper	2	5,60	
Grote Bonte Specht	4	11,20		Grasmus	4	11,20	
Gaai	4	11,20		Zanglijster	1	2,80	
Ekster	2	5,60		Heggenmus	5	14,01	

4.2.1. Vergelijking met eerdere karteringen

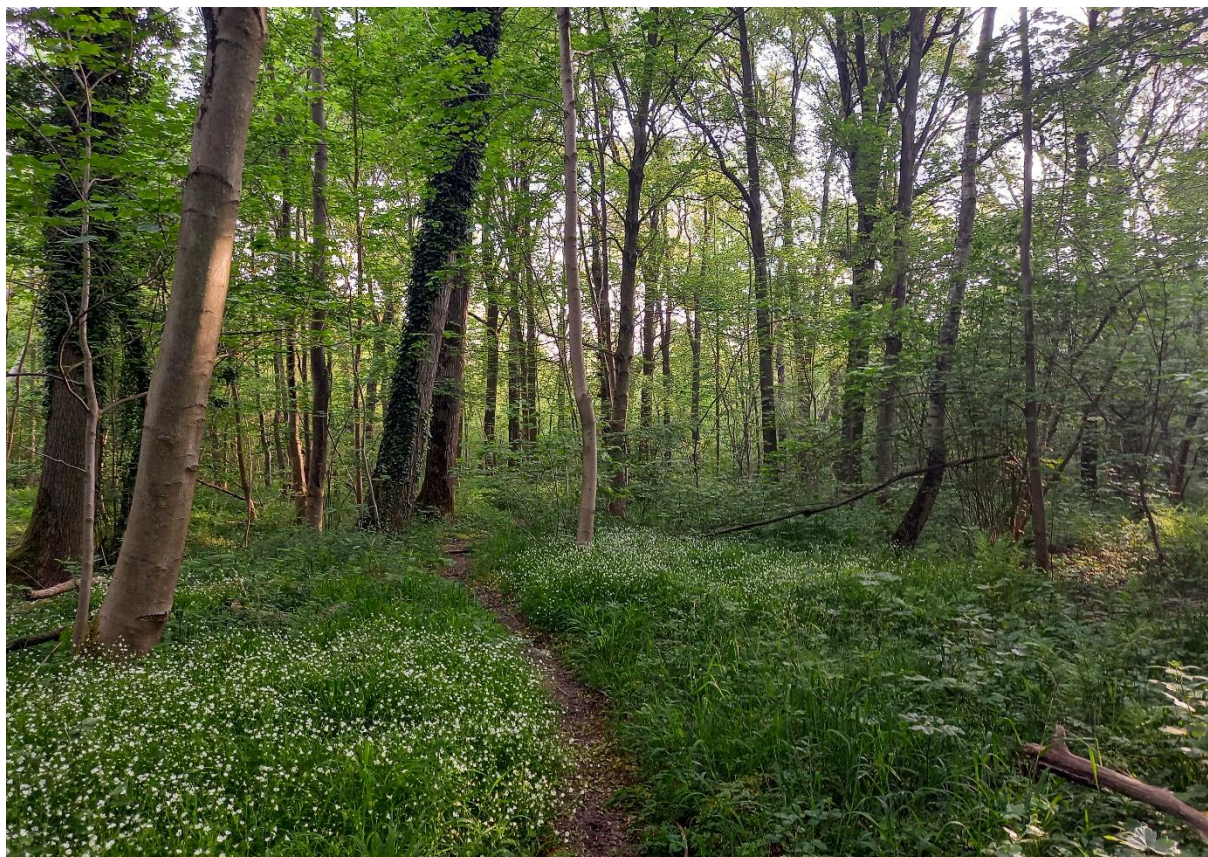
Het Hof van Limburg is een stuk recent ontwikkelde, nieuwe natuur. Gezien het jonge stadium en het korte bestaan is er nog niet eerder een kartering uitgevoerd en is er geen vergelijkingsmateriaal beschikbaar. In 2019 is een natuurvisie opgesteld voor het gebied met daarin een meerjarenplan met richtlijnen voor het beheer de komende 18 jaar. Het is interessant om te volgen hoe de lokale avifauna zich gaat ontwikkelen. De kartering uit 2022 kan daarvoor als nulmeting worden beschouwd.

4.2.2. Soortbeschrijvingen

In het Hof van Limburg komen geen Rode Lijst-soorten voor en schaarse of zeldzame broedvogelsoorten ontbreken eveneens in de tabel. Kenmerkende soorten voor struweelrijke landschappen met jonge bospercelen zoals Braamsluiper, Fitis, Grasmus, Heggenmus, Houtduif, Tuinfluit en Zwartkop zijn algemeen en goed vertegenwoordigd. Deze soorten vereisen geen nadere beschouwing.

4.2.3. Zoogdieren

Zoogdieren werden eveneens waargenomen. Op 1 mei werd een haas aangetroffen op het grasveld tegen de N294 en op 12 juni was een vos op jacht nabij de Burgemeester Lemmenstraat.

4.3. IJzerenbos en 't Hout

Tijdens de kartering in het IJzerenbos en 't Hout werden in totaal 1024 territoria vastgesteld, behorende tot 45 soorten uit de selectie van te karteren soorten (tabel 7, bijlage). Van zeven soorten werden waarnemingen opgetekend binnen de gebiedsbegrenzing, maar deze waarnemingen voldeden niet aan de criteria om tot een geldig territorium te komen. Deze soorten zijn niet in de soortenlijst opgenomen, maar zullen indien relevant worden besproken in paragraaf 4.3.2.

Pimpelmees, Koolmees, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaan, Winterkoning, Merel, Zanglijster, Roodborst en Vink zijn niet integraal gekarteerd, maar waren wel als broedvogel aanwezig, waarmee het totaal aantal broedvogels uitkomt op 55.

Van de 55 gekarteerde broedvogelsoorten staan er acht op de Rode Lijst (van Kleunen *et al.* 2017). Met Grauwe Klauwier bezette er één soort met de status 'bedreigd' een territorium. De Koekoek, Wielewaal, Grote Lijster en Nachtegaal dragen de status 'kwetsbaar'. Daarnaast werden drie soorten vastgesteld met de status 'gevoelig', te weten: Matkop, Spotvogel en Grauwe Vliegenvanger.

De meest algemene soorten van het IJzerenbos en 't Hout waren Zwartkop (317), Grote Bonte Specht (82), Houtduif (67), Spreeuw (61) en Boomkruiper (60).

Tabel 7. Broedvogels van het IJzerenbos en 't Hout (235,6 ha) in 2022 met waar relevant de Rode Lijst-status (van Kleunen *et al.* 2017); GE = Gevoelig, KW = Kwetsbaar, BE = Bedreigd.

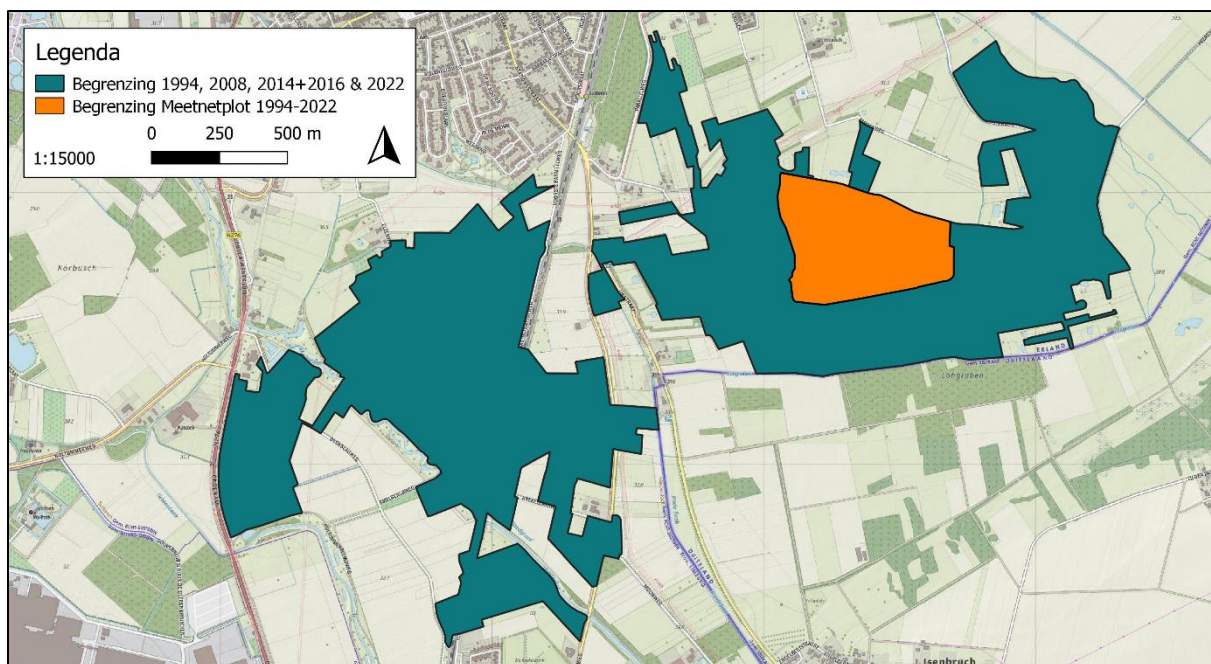
Soort	N	N/100ha	Rode Lijst	Soort	N	N/100ha	Rode Lijst
Grauwe Gans	2	0,85		Matkop	3	1,27	GE
Nijlgans	1	0,42		Staartmees	13	5,52	
Wilde Eend	2	0,85		Fluiter	1	0,42	
Fazant	3	1,27		Bosrietzanger	14	5,94	
Sperwer	1	0,42		Spotvogel	10	4,24	GE
Havik	2	0,85		Zwartkop	317	134,55	
Buizerd	7	2,97		Tuinfluiter	59	25,04	
Meerkoet	1	0,42		Grasmus	35	14,86	
Houtsnip	1	0,42		Boomklever	56	23,77	
Holenduif	17	7,22		Kortsnavelboomkruiper	1	0,42	
Houtduif	67	28,44		Boomkruiper	60	25,47	
Koekoek	2	0,85	KW	Spreeuw	61	25,89	
Bosuil	3	1,27		Grote Lijster	2	0,85	KW
Middelste Bonte Specht	18	7,64		Grauwe Vliegenvanger	14	5,94	GE
Kleine Bonte Specht	18	7,64		Nachtegaal	4	1,70	KW
Grote Bonte Specht	82	34,80		Bonte Vliegenvanger	2	0,85	
Zwarte Specht	1	0,42		Heggenmus	17	7,22	
Groene Specht	11	4,67		Gr. Gele Kwikstaart	2	0,85	
Grauwe Klauwier	1	0,42	BE	Appelvink	15	6,37	
Wielewaal	11	4,67	KW	Goudvink	7	2,97	
Gaai	18	7,64		Putter	8	3,40	
Zwarte Kraai	16	6,79		Geelgors	23	9,76	
Glanskop	15	6,37					

4.3.1. Vergelijking met eerdere karteringen

In 1994 en 2008 werden het IJzerenbos en 't Hout gekarteerd door Provincie Limburg. Destijds werd vlakdekkend gekarteerd, waarbij een groter oppervlakte werd onderzocht dan in 2022. Een vergelijking is opgesteld voor de territoria die binnen de overeenkomende begrenzing vallen (tabel 8). In 2014 onderzocht Sovon-collega Vincent de Boer het IJzerenbos volledig en 't Hout deels (de Boer 2014). De terreinen ten westen van de Vloedgraaf werden dat jaar niet bezocht. In 2016 werd dit deel echter door Provincie Limburg gekarteerd, waardoor de stippen uit 2014 en 2016 samengevoegd kunnen worden en opgenomen in de vergelijking (tabel 8, figuur 6).

De methodiek die bij de karteringen is gebruikt komt overeen, al werkt Provincie Limburg met vier inventarisatiebezoeken in plaats van vijf. Omwille van deze reden komen de aantallen van enkele soorten in 1994 en 2008 mogelijk wat lager uit. Daarnaast zijn in de verschillende jaren enkele algemene soorten niet geteld. Deze zijn als 'Ng' opgenomen in de tabel.

Binnen de begrenzing van het IJzerenbos ligt eveneens een meetnetplot van Provincie Limburg (figuur 6). In dit plot is in de periode 1994-2014 gedurende maar liefst 13 jaren gekarteerd (tabel 9).

Figuur 6. De begrenzing van de gekarteerde gebieden IJzerenbos en 't Hout. In 1994, 2008, 2014+2016 en 2022 werd het volledige gebied geteld. Het meetnetplot in het IJzerenbos werd geteld in 1994, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2008, 2010, 2014 en 2022.

Tabel 8. Veranderingen in de broedvogelbevolking binnen de overeenkomende begrenzing in het IJzerenbos en 't Hout in 1994, 2008, 2014 en 2022. Ng = niet geteld.

Soort	1994	2008	14+16	2022	Soort	1994	2008	14+16	2022
Grauwe Gans	0	2	0	2	Matkop	26	10	9	3
Nijlgans	0	4	1	1	Veldleeuwerik	0	1	0	0
Wilde Eend	Ng	Ng	0	2	Staartmees	Ng	Ng	10	13
Fazant	Ng	Ng	13	3	Fluiter	1	0	0	1
Wespendief	1	0	0	0	Kleine Karekiet	0	1	0	0
Sperwer	2	3	1	1	Bosrietzanger	14	25	19	14
Havik	1	2	0	2	Spotvogel	14	4	5	10
Buizerd	5	10	3	7	Sprinkhaanzanger	0	2	0	0
Waterhoen	1	3	0	0	Zwartkop	Ng	Ng	Ng	317
Meerkoet	2	4	0	1	Tuinfluiter	Ng	5	Ng	59
Houtsnip	0	0	2	1	Braamsluiper	0	0	1	0
Holenduif	15	16	18	17	Grasmus	19	16	24	35
Houtduif	Ng	Ng	30	67	Vuurgoudhaan	0	3	0	0
Zomertortel	10	4	0	0	Boomklever	18	47	62	56
Koekoek	5	7	6	2	Kortsnavelboomkruiper	0	0	5	1
Bosuil	0	5	5	3	Boomkruiper	25	59	62	60
Ransuil	0	0	1	0	Spreeuw	Ng	Ng	57	61
IJsvogel	0	0	1	0	Grote Lijster	5	9	8	2
Middelste Bonte Specht	0	6	12	18	Grauwe Vliegenvanger	16	11	22	14
Kleine Bonte Specht	5	9	8	18	Nachtegaal	11	19	14	4
Grote Bonte Specht	29	53	60	82	Bonte Vliegenvanger	0	0	1	2
Zwarte Specht	1	1	0	1	Gekraagde Roodstaart	0	0	2	0
Groene Specht	4	14	13	11	Heggenmus	Ng	Ng	Ng	17
Torenvalk	2	0	0	0	Grote Gele Kwikstaart	2	0	0	2
Boomvalk	1	0	0	0	Boompieper	0	0	2	0
Grauwe Klauwier	0	0	0	1	Appelvink	12	2	27	15
Wielewaal	5	5	5	11	Goudvink	0	4	12	7
Gaai	Ng	1	11	18	Kneu	0	0	1	0
Zwarte Kraai	Ng	29	17	16	Putter	0	1	0	8
Glanskop	9	17	26	15	Geelgors	4	8	13	23

In het IJzerenbos en 't Hout kennen de meeste bosvogels een stabiele situatie, al zijn er enkele winnaars en verliezers aan te wijzen. Over het algemeen doen de spechten het erg goed. Groene Specht neemt sinds de laatste kartering af van 13 naar 11 territoria. Mogelijk viel het aantal in 2014+2016 wat hoger uit doordat het een gecombineerd aantal is. De Groene Specht kent een behoorlijke actieradius en kan van jaar tot jaar rouleren tussen nestholtes binnen het territorium die ver uit elkaar liggen, waardoor er sprake kan zijn van dubbeltellingen. Dit geldt overigens voor meerdere soorten met grote territoria, waardoor voorzichtigheid geboden is bij de interpretatie. De andere spechtsoorten nemen stuk voor stuk toe sinds de vorige kartering. Middelste Bonte Specht was in 1994 nog afwezig in het gebied, maar bezette in 2008 zes territoria en neemt sindsdien elke acht jaar met zes territoria toe. In 2022 werden 18 territoria opgetekend, wat een relatief hoge dichtheid vertegenwoordigd. Ook Kleine en Grote Bonte Specht nemen sinds 1994 toe en Zwarte Specht bezette weer een territorium in het IJzerenbos nadat de soort in 2014+2016 als broedvogel afwezig was. Opvallend is dat de dichtheden van alle spechtsoorten in het IJzerenbos hoger zijn dan in 't Hout. Dit is echter niet incidenteel, maar structureel, want ook bij eerdere kartering was een dergelijke verspreiding evident. Mogelijk staat dit in verband met de aanwezigheid van bepaalde bostypen en de leeftijd van de bomen, wat resulteert in een verschil in het aanbod van zacht hout om nestholtes in uit te hakken.

Andere holtebroeders, zoals Boomklever en Boomkruiper kennen een redelijk stabiele situatie. Het aantal Glanskoppen en Matkoppen neemt daarentegen sterk af. Voor Matkop is dit gezien de sterke landelijke en provinciale achteruitgang te verwachten. Glanskop kent daarnaast in Limburg sinds 2013 een periode van afname, wat mogelijk tot uiting komt in de lagere aantallen. De afname is echter van dergelijk grote orde, dat waarschijnlijk ook een waarnemerseffect een rol speelt.

De aantalsontwikkeling van roofvogels kent een sterk fluctuerend verloop. De Wespandief was in 1994 als broedvogel aanwezig, maar werd in latere karteringen niet meer vastgesteld. Sperwer bezette in 1994 twee territoria, in 2008 drie territoria en sindsdien nog maar één. Havik is doorgaans met twee territoria vertegenwoordigd, maar ontbrak in 2014+2016 op de lijst. Ook Buizerd viel dat jaar met slechts drie territoria wat terug. In 2022 was de soort weer met zeven territoria present en lijkt daarmee weer bijna op het oude niveau terug te zijn. Bij roofvogels is het overigens gebruikelijk dat in veel territoria niet tot nestbouw wordt overgegaan of dat er geen broedpoging wordt ondernomen. Succesvolle broedgevallen vinden slechts in een beperkt aandeel van de territoria plaats.

Het voorjaar van 2014 is de boeken ingegaan als een uitzonderlijk goed muizenjaar (de Boer 2014), wat heeft geresulteerd in hoge aantallen van Bosuil en territoria van Ransuil. Deze laatste soort is uit veel bosgebieden verdwenen en ontbreekt ook in 2022 op de lijst. Afgelopen voorjaar was het aanbod van muizen beperkt, wat mogelijk ook een drukkend effect heeft gehad op de Bosuil, die terugliep van vijf territoria naar drie.

Net als in het Land van Swentibold neemt het aantal Koekoeken en Grote Lijsters af. Waarschijnlijk is dit het gevolg van een landelijke afname die al enkele decennia gaande is. Grauwe Vliegenvanger neemt eveneens af van 22 territoria in 2014+2016 naar 14 in 2022 en komt daarmee terug op de situatie van 1994 en 2008. De piek tijdens de vorige kartering werd eerder al gehypothetiseerd een gevolg te zijn van een landelijke influx (de Boer 2014).

In de randzones en het omringende open landschap doen struweelvogels en soorten van cultuurland het goed. Houtduif neemt in aantal toe, net als Gaai, Staartmees, Spotvogel, Grasmus, Putter en Geelgors. Met name deze laatste soort doet het op landelijke schaal niet best, al zijn lokale toenames in geschikt broedbiotoop eveneens bekend. Nachtegaal laat een omgekeerde ontwikkeling zien. Deze soort is op landelijke schaal redelijk stabiel en neemt in Limburg recent zelfs weer toe. In het IJzerenbos en 't Hout liep het aantal echter sterk af, van 14 territoria in 2014+2016 naar vier in 2022. Mogelijk heeft de soort last van de gevolgen van de reeks recente droge zomers waardoor de ondergroei in de bossen wat verdroogd is.

Over het algemeen kan gesteld worden dat de aantalsontwikkelingen in het IJzerenbos en 't Hout wat sterker schommelen dan in het Land van Swentibold. Wat hier de achterliggende oorzaak van zou kunnen zijn is lastig te achterhalen, want beide bossencomplexen ervaren vergelijkbare gevolgen van factoren als verdroging, stormschade, het verouderen van het bos, het verruigen van de bodemvegetatie en het uitgroeien van de struiklaag.

Tabel 9. Veranderingen in de broedvogelbevolking in het Meetnetplot van Provincie Limburg in het IJzerenbos tussen 1994, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2008, 2010, 2014 en 2022.

Soort	'94	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'08	'11	'14	'22
Grauwe Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Nijlgans	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	1
Sperwer	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Havik	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0
Buizerd	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1
Meerkoet	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	2	1	0	1
Houtsnip	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Holenduif	4	5	4	3	4	3	2	3	0	3	5	1	2	1
Houtduif	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	4	6
Zomertortel	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Koekoek	0	0	0	0	1	0	1	1	0	2	2	0	1	1
Bosuil	0	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0
Middelste Bonte Specht	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	3
Kleine Bonte Specht	2	1	4	2	2	2	3	3	3	5	2	2	2	3
Grote Bonte Specht	5	4	5	6	8	7	5	6	9	9	14	6	9	12
Zwarte Specht	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Groene Specht	0	2	1	0	1	1	2	1	2	1	4	2	0	0
Wielewaal	0	1	1	1	0	1	1	3	3	2	1	0	0	2
Gaai	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	3	2	2	1	2	2	3
Zwarte Kraai	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	2	2	2	5	4	2	2
Glanskop	2	3	3	2	3	3	1	4	5	3	5	1	5	0
Matkop	3	2	2	4	3	2	2	2	5	1	2	0	2	0
Staartmees	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	1	1
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	0	1	2	1	1	3	0	0	0
Spotvogel	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Zwartkop	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	30
Tuinfluitier	Ng	10	7	5	6	6	5	4	3	6	5	3	0	0

Grasmus	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	2	0	1
Boomklever	2	8	6	4	6	5	4	5	5	7	6	6	8	7
Kortsnavelboomkruiper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0
Boomkruiper	3	4	4	7	6	7	8	8	8	8	15	7	7	4
Spreeuw	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	8	3	7
Grote Lijster	1	1	1	1	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0
Grauwe Vliegenvanger	2	1	1	0	2	2	3	1	3	4	4	0	3	2
Nachtegaal	0	2	0	0	0	0	1	0	0	1	2	1	0	0
Bonte Vliegenvanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Heggenmus	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	Ng	2
Appelvink	1	2	2	1	3	3	4	2	2	4	0	0	4	1
Goudvink	0	0	0	2	1	0	0	1	0	0	2	0	3	0

Binnen het meetnetplot in het IJzerenbos kennen de meeste soorten een stabiele situatie en zijn aantalsfluctuaties veelal minimaal. Positieve ontwikkelingen zijn terug te vinden bij Middelste en Grote Bonte Specht. De Middelste Bonte Specht verscheen in 2004 als broedvogel binnen de plotgrenzen en heeft sindsdien vrijwel elk jaar een territorium bezet. In 2022 waren dit er drie, waarmee de soort weer een positieve stap gezet heeft. Ondanks dat Grote Bonte Specht afgelopen voorjaar geen maximum behaalde, kent de soort sinds de kartering van 1994 een gestage toename die waarschijnlijk te relateren is aan het ouder worden van het bos. Mogelijk heeft die ontwikkeling er ook aan bijgedragen dat er voldoende nestholtes beschikbaar zijn voor de Bonte Vliegenvanger. Deze soort verscheen in 2022 op de lijst met broedvogels.

Het ouder worden van het bos zou naar verwachting eveneens een positief effect moeten hebben op de Holenduif. Deze soort lijkt echter af te nemen op de lange termijn. Ook de Boomkruiper, die eveneens profiteert van ouder bos, is de afgelopen tien jaar sterk in aantal afgenomen. De Glanskop kent een vergelijkbare ontwikkeling en staat in 2022 zelfs niet langer op de lijst. Voor de Matkop, die eenzelfde lot beschoren is, komt dit daarentegen niet als een verrassing. De Tuinfluiter, een soort van jong opgaand bos en uitgegroeid struweel, ondervind nadelige gevolgen van het ouder worden van het bos en sinds 2014 is de soort niet langer als broedvogel aanwezig binnen het meetnetplot.

4.3.2. Soortbeschrijvingen

Koekoek (KW), N=2

De Koekoek verliest sinds begin jaren '90 aan terrein in Nederland. Deze ontwikkeling lijkt ook te voltrekken in het IJzerenbos en 't Hout waar de soort afnam van vijf territoria in 1994 naar twee in 2022. Deze territoria liggen in de oostzijde van het IJzerenbos, waar in 2014 ook de hoogste dichtheid aanwezig was. Opvallen is de afwezigheid van de soort in 't Hout. In dit bos liggen enkele struweelrijke graslanden en andersoortige open landschapselementen met verspreid een aantal bomen: het ideale habitat voor de Koekoek. Desondanks werd gedurende het voorjaar niet één waarneming van de soort ingevoerd.

Grauwe Klauwier (BE), N=1

Als gevolg van het verschrallen van het aanbod aan grote insecten, de voornaamste voedselbron voor de Grauwe Klauwier, namen zowel de verspreiding als het aantal broedparen in Nederland sterk af in de vorige eeuw. Rond 2000 keerde het tij voor de Grauwe Klauwier en sindsdien neemt het aantal broedparen in ons land weer langzaam toe. Het gros van de Nederlandse Grauwe Klauwieren broedt in kleinschalig agrarisch landschap en heide- en veengebieden met voldoende structuur. In het onderzoeksgebied is kleinschalig cultuurland in bescheiden oppervlaktes te vinden langs de Vloedgraaf in 't Hout en verspreid door het IJzerenbos, voornamelijk aan de oostzijde van het gebied. Het was het zwaar-begraasde, struweelrijke grasland aan de westrand van 't Hout waar in mei een paar Grauwe Klauwieren werd aangetroffen. Tijdens de vervolfbezoeken werden op deze locatie geen waarnemingen meer gedaan, ondanks dat er gezocht werd naar aanwijzingen die duiden op broedactiviteiten. Of er daadwerkelijk een broedpoging is ondernomen blijft daardoor onduidelijk.

Wielewaal (KW), N=11

De Wielewaal is gebonden aan loofbomen en is het talrijkst in broekbos en ouder populierenbos. In het IJzerenbos werden verschillende broedparen in deze biotopen waargenomen en werd volop gezongen in mei en juni, wat uiteindelijk resulteerde in 11 territoria. Dit aantal is niet alleen een nieuw maximum voor het gebied, maar bekend ook een verdubbeling van de stand. Zowel in 1994 als 2008 en 2014+2016 werden namelijk vijf territoria in kaart gebracht. Sinds het begin van de karteringen in 1994 kent de soort in Limburg een redelijk stabiele situatie, wat de recente toename lastig te duiden maakt. Opmerkelijk is dat de soort in 't Hout gedurende het voorjaar niet één keer werd waargenomen. Ook

tijdens de eerder karteringen was de dichtheid in dit bos structureel lager en werd elk jaar hooguit één territorium vastgesteld. Blijkbaar zijn de omstandigheden lokaal minder- tot niet geschikt voor de Wielewaal, ondanks dat er populieren aanwezig zijn.

Matkop (GE), N=3

Net als in het Land van Swentibold holt de Matkop in het IJzerenbos en 't Hout achteruit. In 1994 werden 26 territoria vastgesteld, maar dat aantal was in 2008 al afgenomen tot tien en liep sindsdien terug naar drie territoria in 2022. De ontwikkeling is conform de landelijke trend en het is niet onwaarschijnlijk dat de soort als broedvogel uit het gebied zal verdwijnen. De hardste klappen vielen in het IJzerenbos, daar liep het aantal terug van vijf naar slechts één. De twee territoria in 't Hout hielden stand. Het is moeilijk voor te stellen dat er 25 jaar geleden nog meerdere tientallen paren in dit gebied huisden.

Spotvogel (GE), N=10

Deze soort, die als gevoelig is opgenomen in de Rode Lijst, had zich met 10 territoria in het gebied gevestigd. Spotvogels broeden met name in vochtige struwelen, bosranden en laan- en erfbeplanting. Grote, dichtere bossen worden gemeden. Dit wordt weerspiegeld in de locaties van de vastgestelde territoria die stuk voor stuk in struwelen lagen te midden van het cultuurlandschap en in randzones en vergelijkbare bosschages langs de verspreid liggende graslanden. In 1994 werden 14 territoria vastgesteld, op vergelijkbare plekken. In 2008 en 2014+2016 lagen de aantallen met respectievelijk vier en vijf territoria beduidend lager, wat het terugveren naar tien territoria in 2022 een positieve ontwikkeling maakt voor deze gevoelige soort.

Grote Lijster (KW), N=2

In het vroege voorjaar werden in zowel het IJzerenbos als 't Hout geen waarnemingen gedaan van Grote Lijster. Pas op 10 mei werd voor het eerst een paar aangetroffen ten oosten van het spoor in 't Hout. Er was sprake van duidelijke paar- en territoriumbinding en de vogels bleven ook na opvliegen in de buurt rondhangen. Op 26 mei werden voedselvluchten waargenomen vanaf een weide in de richting van een nabijgelegen eikenbos in het noordwesten van het IJzerenbos. In juni werd in de buurt druk gealarmeerd, wat doet vermoeden dat een broedpoging is ondernomen. Met twee territoria lijkt de onvermijdelijke afname van Grote Lijster in het onderzoeksgebied te zijn ingezet. Redenen die worden aangedragen voor de landelijke terugloop zijn habitatfragmentatie en de vershraling van het voedselaanbod in de foerageergebieden. Wellicht dragen deze factoren bij aan de lokale ontwikkeling.

Grauwe Vliegenvanger (GE), N=14

Met 14 territoria is de Grauwe Vliegenvanger redelijk vertegenwoordigd in het onderzoeksgebied en lijkt de situatie op de lange termijn stabiel, ondanks de lichte landelijke afname in dezelfde periode. De piek van 22 territoria in 2014+2016 werd eerder al toegeschreven aan een landelijke influx. De omvang van de recente afname lijkt daardoor relatief mee te vallen.

Nachtegaal (KW), N=4

De luide, heldere zang van deze Rode Lijst-soort is slechts gedurende een korte periode te horen in wilgenstruwelen en elzenbroekbossen. Van eind april tot begin juni werden druk zingende Nachtegalen gehoord op verschillende plekken in de buurt van de verschillende beekjes die door het gebied lopen. Ze verkozen hierbij de ruige ondergroei om zich te vestigen. Het is moeilijk voor te stellen dat in 2008 nog 19 territoria werden vastgesteld. Wat de achteruitgang van 19 territoria naar 14 in 2014+2016, naar nog slechts vier territoria in 2022 veroorzaakt, is niet evident. Wellicht dat het verdrogen van de broekbossen als gevolg van de recente extreem droge zomers hier een rol in speelt.

4.3.3. Zoogdieren

Ook zoogdieren werden waargenomen in het onderzoeksgebied. De soortenkaarten hiervan zijn opgenomen in de bijlage. Vroeg in de ochtend op 26 mei stak een mol de Rooterweg over in het IJzerenbos. Niet ver van deze plek werd ook een dwergmuis aangetroffen. In het bos werden daarnaast twee eekhoorns ingevoerd en twee marters langs de Heerenstraat. In het IJzerenbos werden drie vossen waargenomen en in 't Hout waren dat er twee. Twee dassen werden ingevoerd in het oostelijke en westelijke uiteinde van het deelgebied. In totaal werden maar liefst 31 waarnemingen van wilde zwijnen gedocumenteerd. In 't Hout bewoonde aan de westzijde van het spoor een groep van minimaal acht individuen het dichtbegroeide, natte gedeelte van het bos en aan de oostzijde huisde een groep van minimaal zeven zwijnen. Ook in het IJzerenbos doolden verschillende groepen rond, waarvan er één eveneens uit minimaal zeven individuen bestond. Reeën waren nog talrijker en verdeeld over het gehele deelgebied werden 77 waarnemingen ingevoerd.

5. Evaluatie

Uit de kartering van 2022 is gebleken dat de avifauna van de onderzoeksgebieden Land van Swentibold, Hof van Limburg en IJzerenbos en 't Hout een goede weerspiegeling is van de landschapstypen die terug te vinden zijn in de verschillende terreinen. Het gegeven dat acht van de 58 vastgestelde soorten op de Rode Lijst staan indiceert het belang van het onderzoeksgebied voor broedvogels.

De veranderingen in de vogelstand in vergelijking met een reeks karteringen uit de periode 1985-2016 volgen over het algemeen de landelijke patronen, al zijn ontwikkelingen aan het licht gekomen die lastiger te verklaren zijn en mogelijk zijn toe te dichten aan landschappelijke veranderingen.

De broedvogelbevolking wordt gedomineerd door soorten van (oud) loofbos. Soorten als Grote, Kleine en Middelste Bonte Specht, Boomklever, Boomkruiper, Spreeuw en Appelvink zijn in behoorlijke dichtheden aanwezig ondanks dat sommige van deze soorten wat in aantal zijn afgenomen. Opvallend waren hoge aantallen van Wielewaal. Ondanks dat de aantallen in Limburg al geruime tijd stabiel zijn of lokaal afnemen, lijkt de soort lokaal juist te zijn toegenomen. Daarbij is het opmerkelijk dat deze ontwikkeling vooral in het IJzerenbos voltrekt. De aantallen in het Limbrichterbos en 't Hout blijven gelijk. Mogelijk dat de variatie in biotopen in het IJzerenbos zorgt voor een uitgebreider en rijker voedselaanbod.

Zwarte Mees is als broedvogel uit het gebied verdwenen, wat niet verwonderlijk is gezien de landelijke ontwikkelingen en het geringe aandeel naaldbos in het onderzoeksgebied. Naalddoutspecialisten die doorgaans algemeen zijn, zoals Goudhaan en Kuifmees, waren eveneens afwezig.

Ondanks dat het de soorten in Limburg niet per definitie slecht afgaan, nemen Glanskop en Nachtegaal sterk in aantal af. Verdroging van de geprefereerde natte delen van bossen kan daaraan hebben bijgedragen.

Zowel Bonte Vliegenvanger als Zwarte Specht zijn schaarse broedvogels in het deel van Limburg waarin de onderzoeksgebieden zijn gesitueerd. Zwarte Specht bezette weer een territorium in het IJzerenbos na in 2014+2016 afwezig te zijn geweest. Bonte Vliegenvanger nam zowel in het Limbrichterbos als in het IJzerenbos in aantal toe.

In de randzones van de bossen en in het omringende cultuurlandschap komen soorten van struweel en jong bos in redelijke aantallen voor. Zwartkop, Tuinfluiter en Houtduif behoren tot de meest algemene soorten, die helaas bij eerdere karteringen veelal niet gekarteerd zijn. Met name de Zwartkop bereikt zowel binnen als buiten de bossen ongekende dichtheden.

6. Literatuur

- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., VAN KLEUNEN A., KOFFLIJBERG K., VERGEER J.W. & VAN DER MEIJ T. 2020. BROEDVOGELS VAN NEDERLAND IN 2018. SOVON-RAPPORT 2020/07. SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, NIJMEGEN.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., VAN KLEUNEN A., KOFFLIJBERG K., VERGEER J.W. EN VAN DER MEIJ T. 2021. BROEDVOGELS VAN NEDERLAND IN 2019. SOVON-RAPPORT 2021/02. SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, NIJMEGEN.
- DE BOER V. 2014. BROEDVOGELINVENTARISATIE IJZERENBOS, 'T HOUT, LIMBRICHTERBOS EN GRASBROEK IN 2014. SOVON-RAPPORT 2014/35. SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, NIJMEGEN.
- HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & RELJNEN M.J.S.M. 1985. VOGELINVENTARISATIE. ACHTERGRONDEN, RICHTLIJNEN EN VERSLAGLEGGING. PUDOC, WAGENINGEN, NEDERLANDSE VERENIGING TOT BESCHERMING VAN VOGELS, ZEIST.
- HUSTINGS F., VAN DER COELEN J., VAN NOORDEN B., SCHOLS R. & VOSKAMP P. 2006. AVIFAUNA VAN LIMBURG. STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG, MAASTRICHT.
- VAN KLEUNEN A., FOPPEN R. & VAN TURNHOUT C. 2017. BASISRAPPORT VOOR DE RODE LIJST VOGELS 2016 VOLGENS NEDERLANDSE EN IUCN-CRITERIA. SOVON-RAPPORT 2017/34. SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, NIJMEGEN.
- SOVON. 2018. VOGELATLAS VAN NEDERLAND. KOSMOS UITGEVERIJ, UTRECHT/ANTWERPEN.
- VERGEER J.W., VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN BRUGGEN J. & HUSTINGS F. 2016. HANDLEIDING SOVON BROEDVOGELONDERZOEK: BROEDVOGEL MONITORING PROJECT EN KOLONIEVOGELS. SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, NIJMEGEN.

Bijlage. Soortkaarten - Broedvogels en Zoogdieren 2022

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl)

In opdracht van:

Natuurmonumenten

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

